

Відгук

офіційного опонента доктора
педагогічних наук, професора

ЄРЕМЕНКО Ольги Володимирівни

на дисертацію

Мови Людмили Вікторівни

«Теоретичні і методичні засади формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти», представлену на здобуття наукового ступеню доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження. В умовах реформування освітнього простору держави та утвердження нової освітньої парадигми, характерними рисами якої є: орієнтування на особистісно-орієнтоване навчання та творчий розвиток зростаючої особистості, перехід до евристично-пошукової моделі навчального процесу, оптимальне поєднання теоретичних і практичних компонентів освіти й виховання, особливого значення набувають всі форми неперервної освіти, що сприяють формуванню високоморальної цілісної творчої особистості, яка здатна реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства, та її розвитку протягом життя. З огляду на вищесказане, наукове дослідження «Теоретичні і методичні засади формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти» Мови Людмили Вікторівни є безперечно актуальним і своєчасним.

Значний інтерес викликає сьогодні контекст локалізації феномену творчого потенціалу хореографів у полотні культури. Дослідниця розглядає трансформацію означеного феномену під тиском глобалізації та інформаційної революції, трансформаційних процесів, що здійснюються в Україні та світі, аналізує причини зниження уваги до проявів естетичного в даному процесі, показує загрози його заміщення прагматичним, масовим, вульгарно-демократичним, обґрунтовує шляхи та засоби відродження

естетичного в суперечливій хореографічній культурі модернізму та постмодернізму.

Високий науковий рівень роботи підтверджується професійним володінням методами та методологією наукового дослідження. Поставлена авторкою мета дослідження зумовила правильний вибір методики дослідження та його структуру. Акцент на внутрішніх, притаманних самій українській спільноті, історично сформованих чинниках і механізмах соціокультурної самоорганізації українського суспільства є безперечним позитивом дисертації.

Надзвичайно багато раціональних аргументів міститься у висловлених автором наукових судженнях, які мають дотичне відношення до аналізованого предмету дослідження.

У першому розділі дослідження **«Теоретико-методологічні засади формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти»** авторкою розкрито методологічну базу дослідження, проаналізовано процеси інтеграції та диференціації, що відбуваються в науці та освіті, розкрито психолого-педагогічні основи підготовки хореографів.

Здійснено аналіз наукової літератури зарубіжних та вітчизняних авторів. Наголошено, що основу формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти, як складника професійної підготовки хореографів, утворюють три взаємопов'язані компоненти: мистецький, психологічний та педагогічний. Згідно із сучасними науковими підходами (О. Абдуліна, В. Бондар, Л. Масол, В. Орлов, Г. Падалка, О. Пехота, О. Щолокова, В. Сластьонін, О. Шевнюк та ін.) і запитам професійної підготовки хореографів, формування творчого потенціалу визначено як розгорнутий у часі об'єктивний процес, що має свою мету, закономірності, відповідну структурно-функціональну побудову, центровану навколо інтегративних видів формування творчого потенціалу і, водночас, як результат, що фіксується в кожний момент цього процесу – конкретний образ конкретного фахівця, але не статичний, а в динаміці розвитку.

З теоретичного погляду авторка дослідження розглядає хореографічну освіту як цілісну, багаторівневу, багатоцільову художню систему, в якій цілепокладання виступає як процес проектування формування творчого потенціалу хореографів.

Визначаючи теоретико-методологічні засади формування творчого потенціалу хореографа у вітчизняній системі неперервної педагогічної освіти, які полягають у: філософсько-антропологічному змісті хореографічної діяльності, гуманізації, семіотичності, аксіологічності, діалектичності, евристичності, інтегративності, трансверсальності когнітивної сфери хореографа (за В. Вельш), авторка розглядає його як важливий і невід'ємний компонент загальної неперервної освіти хореографів за всіма профілями навчання. Одна з найважливіших особливостей сучасного знання полягає у розгорнутому обговоренні фундаментальних, світоглядних, філософських, пізнавальних і методологічних проблем, що є необхідною умовою формування нових ідей у науці. Різні способи засвоєння світу (мистецтво, філософія, наука) дають можливість багатомірного бачення проблеми. Саме тому сучасною провідною тенденцією пізнавального процесу є інтеграція. Окресливши різні підходи щодо розвитку інтеграційних процесів у науковому пізнанні, ми підійшли до визначення процесів інтеграції в освіті. Адже освіта як частина загальної культури людини, відображає у своєму змісті сучасні тенденції розвитку наукового пізнання. Ентропія інформаційного пізнавального простору сучасної вищої освіти зростає настільки, що є непересічним завдання оптимізувати його на засадах індивідуалізації пізнавальних можливостей, з одного боку, й фундаменталізації, істинності, з погляду сучасної наукової картини світу, науки, освіти, духовного культурно-ціннісного надбання, з іншого. Тут інтеграція духовно-пізнавального простору виступає головним ресурсом розвитку сучасного інформаційного суспільства

У другому розділі **«Концептуальні основи формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти»** авторкою

висвітлено розроблену власну концепцію формування творчого потенціалу хореографів та розкрито основні підходи до формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти.

Концепція розроблена на основі *інтегративно-ресурсного підходу*, який характеризує спеціальну методологію дослідження і є сукупністю принципів, що впливають на організаційно-педагогічні способи діяльності, що дають можливість розглядати розвиток творчого потенціалу особистості хореографів у системі неперервної освіти як відкриту систему, що самоорганізується, інтегруючи зовнішні середовищні й внутрішні індивідуальні ресурси особистості, що зумовлюють ефективну реалізацію цього процесу в системі неперервної освіти.

Процес формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти, відповідно до концепції дисертантки, розглядається як закономірна системна єдність особистості, творчості, професіоналізму, становлення. Синтетична побудова основного терміна з позицій інтегративно-ресурсного підходу полягала в обґрунтуванні дефінітивного каркасу: «творчість» – «потенціал» – «творчий потенціал хореографів у системі неперервної освіти», а процес формування здійснюється в цілісному мистецько-хореографічному, художньо-педагогічному та культурно-освітньому середовищі системи неперервної освіти, що сприяє духовно-практичному освоєнню дійсності, особистісному творчому прояву і самовираженню в різних видах хореографічної діяльності, формуванню естетичної спрямованості особистості, ціннісних орієнтацій та стосунків у мистецтві й творчості.

Авторка вважає, що інтеграція створює можливість зробити узгодженими зміст і різноманітні форми навчання, досягти наступності, цілісності й більш ефективного, комплексного застосування методичного забезпечення, і є засобом створення нової, більш удосконаленої цілісної картини світу, є одним з пріоритетних напрямів оновлення хореографічної освіти.

Методологічні орієнтири дослідження формування творчого потенціалу хореографів, що ґрунтуються на пост-постнекласичній науковій парадигмі, утворені векторами підходів загальнофілософського, загальнонаукового, конкретнонаукового рівнів пізнання, що дають обґрунтоване уявлення про цілісні об'єктивні взаємозв'язки творчого потенціалу хореографів у системі неперервної педагогічної освіти як соціокультурного явища і складноорганізованого процесу

Сформульовано принципи інтегративно-ресурсного підходу, що характеризують його як спеціальну методологію дослідження, яке задає способи отримання фундаментального знання, що відображає специфіку формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти: принцип різноманітної детермінації і розвитку, принцип структурної цілісності й комплексності, принцип ампліфікації, принцип ергономіки, принцип самореалізації, принцип полісуб'єктної взаємодії, принцип диференційованого прогнозування.

У третьому розділі дисертації **«Моделювання системи формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти»** детально висвітлюються мета, зміст, методи, форми і засоби формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти, де значна увага приділяється організації та здійсненню контролю за перебігом освітнього процесу.

На основі комплексного змісту професійної підготовки хореографів авторкою спроектовано компетентнісну структурно-процесуальну модель фахівця-хореографа, розглянуту як результативно-цільову основу формування творчого потенціалу хореографів, виражену системною якістю – компетентністю, що забезпечує його готовність і здатність до успішної (продуктивної) хореографічної діяльності у професійній і соціально-культурній сферах. В основі розробленої системи формування творчого потенціалу хореографів – бінарна класифікація, що складається з двох основних груп: універсальних (загальних) і професійних, в яких виокремлені

певні блоки (класи): загальнонаукові, інструментальні, соціально-особистісні, загальнокультурні, загальнопрофесійні, профільно-спеціалізовані.

Першорядного значення в концептуальному плані набуває комплекс *організаційно-педагогічних* умов ефективної реалізації формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти, необхідних для досягнення однієї з послідовних конкретизованих цілей на шляху до означеного результату (кінцевої мети) – сформованості творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти.

Спираючись на положення інтегративно-ресурсного підходу і взаємозв'язку між компонентами, авторкою виділено основні стадії формування творчого потенціалу хореографів: альтернативно-перспективну, адаптаційно-технологічну, професійно-ідентифікаційну, творчої самореалізації в освітньому процесі, самопроекування, – що дають змогу розглядати цей процес як послідовний, динамічний і цілісний.

У четвертому розділі **«Експериментальна перевірка ефективності системи формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти»** здобувачкою описано організацію, проведення, оцінювання й аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи; подано основні результати діагностування теоретично-методичних засад системи формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти. Також нею встановлено, що ця система структурує та вдосконалює етапи формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти, визначає організаційно-педагогічні умови цього процесу від підготовки фахівця до вдосконалення вже набутого практичного досвіду, через принципи навчання, змістовне наповнення, методи, форми і засоби навчання, діагностику знань, умінь та навичок, що в кінцевому результаті сформує висококваліфікованого хореографа, здатного вирішувати складні задачі у професійній хореографічній діяльності.

Якісний і статистичний аналіз результатів експериментального дослідження за виявленими критеріями і показниками показав позитивну динаміку даних за рівнями сформованості творчого потенціалу хореографів, які брали участь у експерименті. Результати педагогічного експерименту стали підтвердженням ефективності спроектованої авторської компетентнісної структурно-процесуальної моделі формування творчого потенціалу «Природа тіла в контексті танцю» та реалізованих організаційно-педагогічних умов для впровадження їх у практику професійної підготовки хореографів у систему неперервної освіти.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Нам імponує, що дисертантка вперше: розробила та експериментально перевірила систему забезпечення якості формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти, яка складалася з авторської концепції формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти; *спроектованої та експериментально перевіреної* системи формування творчого потенціалу хореографів, представленої в компетентнісній структурно-процесуальній моделі, що викликана потребами суспільства та вимогами стейкхолдерів до зростання професійного рівня хореографів у системі неперервної освіти. Доцільним є визначення сучасного танцю у системі неперервної хореографічної як складової, що суттєво впливає на стан розвитку творчих можливостей особистості та виступає важливою передумовою активації процесу формування творчого потенціалу хореографів. Також вперше *розглянуто* імпровізацію як систему, що має чотири етапи розвитку *а* рівні сформованості всіх етапів імпровізації визначено суттєвою складовою формування творчого потенціалу хореографів. Безумовно важливим є визначення рівня обізнаності з практики Лабан-аналізу та Основ Бартенієфф (LMA та BF) як базового компоненту системи формування та розвитку творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти

Авторка уточнила сутність понять: «хореографічна діяльність», «індивідуальний ресурс хореографа», «формування творчого потенціалу хореографа» та подала авторські тлумачення дефініцій «сучасний танець» та «сучасна хореографія», відмінне від наявних.

Оцінюючи **практичне значення одержаних результатів** дисертаційної роботи Мови Л.В. зазначаємо, що воно полягає у визначенні необхідних і достатніх умов реалізації завдань формування творчого потенціалу здобувачів освіти спеціальності «хореографія» в опрацюванні: варіативної складової програми підготовки студентів до викладацької діяльності в танцювальних та спортивних колективах, хореографічному коледжі, ЗВО; тематики та методичних рекомендацій щодо виконання курсових робіт, з проблеми художньо-творчого розвитку учнів. За матеріалами дослідження дисертанткою розроблено компетентнісну структурно-процесуальну модель «Природа тіла в контексті танцю», впроваджену в практику для слухачів системи неперервної освіти та покладену в основу програм, розроблених для системи вищої хореографічної освіти.

Практичне застосування матеріалів дисертаційного дослідження знайшли своє відображення під час проведення всеукраїнських та міжнародних фестивалів і творчих проєктів.

Основні положення, результати й висновки дослідження можуть бути використані в процесі укладання підручників і навчальних посібників, педагогічних програмних засобів, розроблення методичних матеріалів, що забезпечують всі форми (очна, заочна, дистанційна) освітнього процесу професійної підготовки хореографів.

Повнота відображення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих авторкою дисертації працях. **Аналіз публікацій** Мови Л.В. засвідчив їхню відповідність вимогам до оприлюднення результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук. Основні наукові положення дисертаційного дослідження висвітлено у 43 наукових працях (8 – у співавторстві), з яких: 1 монографія, 2 статті у колективних у монографіях

(1 – зарубіжна, віднесена до категорії SENS), 18 статей у наукових фахових виданнях з педагогіки (із них 2 – у виданні, яке входить до наукометричної бази Index Copernicus), 7 статей у зарубіжних періодичних наукових виданнях (із них 1 – у виданні, яке входить до наукометричної бази Scopus), 14 тез у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, 1 методичні рекомендації, 1 енциклопедичний словник, 2 навчальних посібники.

Відповідність змісту автореферату й основних положень дисертації. Позитивної оцінки заслуговує оформлення результатів дослідження, варто відмітити логіку викладу та послідовність виконання наукового пошуку. Структурна побудова, зміст, результати роботи, основні висновки, що викладені в авторефераті відображають основні положення дисертації.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне, у контексті наукової дискусії, висловити ряд зауважень і побажань:

1. Для висвітлення актуальності дисертаційного дослідження авторка формулює ряд суперечностей (с.2 автореферату), вирішення яких, на її думку, сприятиме підвищенню конкурентоздатності хореографа на ринку праці у руслі входження системи вищої педагогічної освіти України у Європейський освітній простір. З одного боку, названі суперечності охоплюють широке коло проблем, які мають досліджуватися, і окремі з них виходять за межі предмета дослідження. А з другого – дещо перебільшується роль спеціальних дисциплін у формуванні особистісно-професійної компетентності хореографа, його конкурентоздатності.

2. На початку автореферату (с.1 автореферату), авторка вказала, що розвиток потенціалу є найбільш актуальним у сучасному VUCA-світі. В самому дослідженні цим чинникам та їх зв'язку з реалізацією творчого потенціалу хореографів майже не приділяється увага. Можливо, цей аспект варто було б в розробленій концепції розкрити більш детально, а, можливо, - це напрямок для продовження дослідження.

3. У дисертаційному дослідженні авторка звертається до категорій, що використовуються у фізиці (теорія Потону), внаслідок чого виникає запитання – наскільки доцільним є використання у педагогічній роботі серйозної проблематики фізичних досліджень.

4. Доцільно було б дослідити, чи впливають навички партнерінгової роботи та практика контактної імпровізації на рівень формування „комунікативної компетентності”.

5. На нашу думку, недостатньо розкрито значення впливу музичного матеріалу на формування творчого потенціалу хореографів.

6. Потребує додаткового пояснення питання щодо рекреаційного потенціалу сучасного хореографічного мистецтва.

Проте висловлені зауваження не впливають на загальний позитивний висновок щодо рецензованої роботи.

Загальний висновок. Виходячи з вищесказаного, можемо стверджувати, що дисертаційна робота Л.В. Мови «Теоретико-методичні засади формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти» є завершеним, оригінальним, самостійним науковим дослідженням, що висвітлює актуальну наукову проблему та має вагомим теоретичне і практичне значення для педагогічної науки. Тема роботи, об'єкт та предмет дослідження, її зміст, а також положення та висновки відповідають паспорту спеціальності 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти.

Текст автореферату повною мірою відповідає змісту дисертаційної роботи. Представлені у дисертаційній роботі результати, як свідчать подані документи, знайшли впровадження у навчально-виховному процесі різних ВНЗ України. Таким чином, доцільно зробити висновок, що дисертаційна робота «Теоретико-методичні засади формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти» за характером фактичного матеріалу, ступенем його якісного аналізу, рівнем новизни та значущості результатів відповідає вимогам пунктів 9, 11-14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України

від 24 липня 2013р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015, №1159 від 30.12.2015, №567 від 30.12.2015, № 943 від 20.11.2019, № 607 від 15.07.2020), що дає підстави для присудження Мові Людмилі Вікторівні наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
хореографії та музично-
інструментального виконавства
Сумського державного
педагогічного університету
імені А.С.Макаренка



О.В. Єременко



Підпис Єременко О.В.
засвідчую
першодій проректор
М.В. Бішенич
18 06 2021 р.